

Satunnaisten syiden -konstruktio ja kelvoton yritys henkirikoksissa

OTMU1058 Rikosoikeuden yleiset opit
ON-työ/Tutkielma

Laatija:
Valtteri Syrjälä

28.5.2024

ON-työ / Tutkielma

Oppiaine: Rikosoikeus

Tekijä: Valteri Syrjälä

Otsikko: Satunnaisten syiden -konstruktio ja kelvoton yritys henkirikoksissa

Ohjaaja: Tatu Hyttinen

Sivumäärä: 22 sivua

Päivämäärä: 28.5.2024

Rikoslain 5 luvun 1 §:n 2 momentissa säädetään niin kutsutusta kelvottomasta yrityksestä ja satunnaisten syiden vaikutuksesta rikoksen yrityksen rangaistavuuteen. Momentin mukaan yrityksen rangaistavuus edellyttää, että on saatu aikaan vaara rikoksen täyttymisestä. Rikoksen yrityksestä voidaan kuitenkin rangaista silloinkin, jos vaara rikoksen täyttymisestä on jäänyt syntymättä vain satunnaisista syistä. Näin rangaistavien yritystekojen piiriin voi sisältyä myös sellaisia rikoksen yrityksiä, jotka ovat olleet näennäisesti kelvottomia. Satunnaisten syiden -kriteeri voi siis käytännössä tuoda liikkumavaraa rikoslain 5 luvun 1 §:n 2 momentin vaaravaatimukseen ja siten laajentaa yritystekojen rangaistavuutta.

Tutkielman kohteena ovatkin henkirikoksen yrityksen rangaistavuuden kriteerit tilanteissa, joissa käsillä on näennäisesti kelvoton yritys, mutta joihin voidaan soveltaa satunnaisten syiden -kriteeriä. Tutkielman tavoitteena on systematisoida voimassa olevaa oikeustilaa rankaisemattoman kelvottoman yrityksen ja satunnaisten syiden -konstruktion rajanvedon suhteen. Tutkielmassa vastataan tutkimuskysymykseen, millainen on näiden konstruktioiden välinen suhde henkirikoksissa. Lisäksi tutkielman apukysymyksiä selvitetään, millaisessa tilanteessa käsillä on rankaisematon kelvoton yritys sekä mitkä tekijät voivat puoltaa satunnaisten syiden -kriteerin soveltamista henkirikoksen yritystekoon.

Tutkielman metodi on lainopillinen. Tutkielmassa pyritään tuottamaan voimassa olevaa oikeutta koskevia tulkinta- ja systematisointikannanottoja tutkielman kohteesta. Tutkimuskysymyksiin vastataan analysoimalla ja vertailemalla aihetta käsittelevää oikeuskirjallisuutta ja oikeuskäytäntöä sekä esitöistä ilmeneviä lainsäätäjän kantoja.

Tutkielma osoittaa, että kelvottoman yrityksen ja satunnaisten syiden -kriteerin suhde on tiivis ja vuorovaikutteinen henkirikoksen yrityksen rangaistavuutta ratkaistaessa. Satunnaisten syiden -kriteerillä on merkittävä kaventava vaikutus rankaisemattoman kelvottoman yrityksen soveltamisalaan. Tuomioistuimella vaikuttaa olevan laaja harkintavalta satunnaisten syiden -konstruktion tulkinnan suhteen, eikä soveltamiselle vaikuta olevan yleispätevää kriteeristöä tai täsmällisiä rajoja. Oikeuskirjallisuudessa hyödynnetty aikaprioriteetti tai yritysteon vaarapotentiaali voivat mahdollisesti ratkaista satunnaisten syiden -kriteerin soveltumisen ja siten henkirikoksen yrityksen rangaistavuuden. Nimenomaan vastaajan menettelyn vaarapotentiaali vaikuttaa olleen ratkaiseva tekijä tutkielmassa käsitellyissä konstruktiota koskevissa oikeustapauksissa. Myös lain esitöissä käsitellyt apusäännöt ja oikeustieteen hypoteesit voivat auttaa satunnaisten syiden -konstruktion tulkinnassa henkirikoskontekstissa, mutta ne eivät vaikuta soveltuvan täysin aukottomasti kaikkiin tapauksiin.

Avainsanat: henkirikos, rikoksen yritys, kelvoton yritys, satunnaiset syyt, rikoslaki

Sisällys

Satunnaisten syiden -konstruktio ja kelvoton yritys henkirikoksissa	I
Lähteet.....	IV
Lyhenteet.....	VII
1 Johdanto.....	1
2 Kelvoton yritys	2
2.1 Kelvottoman yrityksen määritelmä	2
2.2 Kelvottoman yrityksen pääkategoriat.....	3
3 Satunnaisten syiden -konstruktio	4
3.1 Satunnaisten syiden määritelmä.....	4
3.2 Hallituksen esityksen apusäännöt konstruktion soveltamiseen	4
4 Kelvottomuuden ja satunnaisten syiden suhde.....	6
4.1 Kelvottoman yrityksen ja satunnaisten syiden -konstruktion rajapinta.....	6
4.2 Oikeuskirjallisuuden kelvottoman yrityksen kategoriat	7
4.2.1 Tekovälineen puutteellisuus	7
4.2.2 Kohteen puutteellisuus	8
4.3 Rajanveto oikeuskäytännössä ja ratkaisujen perustelut oikeustieteen kantojen valossa.....	11
4.3.1 Oikeustilan selvittäminen ja systematisointi	11
4.3.2 Aseen laukaisuyritys varmistin päällä (KKO 1993:103).....	12
4.3.3 HIV ja ainoastaan teoreettinen tartuntariski (KKO 1999:102)	14
4.3.4 Pommin ennalta-arvaamaton räjähtäminen (KKO 2003:53)	15
4.3.5 Kaulaan kohdistunut puukonisku ja horjahtaminen (KKO 2009:48)	16
4.3.6 Yhteenveto oikeuskäytännöstä: rangaistavuuden ratkaisseet seikat	17
4.4 Yritysoopin vaarakäsitteen muuntuminen abstraktiksi vaaraksi	19
5 Johtopäätökset	21

Lähteet

Kirjallisuus

Frände, Dan - Boucht, Johan, Suomen rikosoikeus, Rikosoikeuden yleisten oppien perusteet. Poliisiammattikorkeakoulu 2008.

Frände, Dan, Yleinen rikosoikeus. 2., uudistettu painos. Edita Publishing Oy 2012.

Frände, Dan – Hyttinen, Tatu – Kallio, Heikki – Korkka-Knuts, Heli – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus, Keskeiset rikokset. 5., uudistettu painos. Edita 2023.

(Keskeiset rikokset/Kirjoittaja 2023)

(<https://shop.edita.fi/digikirja/3788766>, Luettu 20.4.2024)

Kolehmainen, Antti, Tutkimusongelma ja metodi lainopillisessa työssä. Teoksessa Miettinen, Tarmo (toim.), Oikeustieteellinen opinnäyte – Artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Edilex 2015.

(<https://www-edilex-fi.ezproxy.utu.fi/artikkelit/15461.pdf>, Luettu 23.4.2024)

Korkka-Knuts, Heli - Frände, Dan – Helenius, Dan, Yleinen rikosoikeus. 3., uudistettu painos. Edita Publishing Oy 2020.

(<https://shop.edita.fi/digikirja/37-7853-8#Esipuhe>, Luettu 9.4.2024)

Koskinen, Pekka, Rikosoikeus, s. 1–128 teoksessa Timonen, Pekka (toim.), Johdatus Suomen oikeusjärjestelmään. Nide 2. Rikos- ja prosessioikeus sekä julkisoikeus. Lakimiesliiton kustannus 1996.

Lahti, Raimo, Rikosoikeuden kokonaisuudistus ja seuraamusjärjestelmän kehittäminen. Lakimies 3/2004 s. 412–421.

Lappi-Seppälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Helenius, Dan – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka, Rikosoikeus. 5., uudistettu painos. Alma Talent 2022.

(<https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.ezproxy.utu.fi/teos/CAFBHXETEB#kohta:RIKOSOIKEUS/piste:b0>, Luettu 9.4.2024)

Matikkala, Jussi, Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset. Lakimiesliiton kustannus 2000.

- Melander, Sakari, Rikoksen yrityksen rangaistavuuden filosofia, s. 259–275 teoksessa Yli-Hemminki, Esko – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo (toim.), Rikoksen ja rangaistuksen filosofia. Gaudeamus 2022.
- Nuutila, Ari-Matti, KKO 1999:102 Syyllistyykö väkivaltainen HIV-positiivinen henkirikoksen yritykseen? s. 141–158 teoksessa Timonen, Pekka (toim.), KKO:n ratkaisut kommentein 1998–2022. Alma Talent 2016. Päivitty kahdesti vuodessa.
([https://verkkokirjahylly.almatalent.fi/teos/BAXBBXATIEEDBAXB#kohta:KKO\(\(:N\(\(20\)RATKAISUT\(\(20\)KOMMENTEIN\(\(20\)1998\(\(2013\)2022](https://verkkokirjahylly.almatalent.fi/teos/BAXBBXATIEEDBAXB#kohta:KKO((:N((20)RATKAISUT((20)KOMMENTEIN((20)1998((2013)2022), Luettu 9.4.2024)
- Nuutila, Ari-Matti, KKO 2003:53 Autopommi, rikosoikeuden yleiset opit ja tunnusmerkistöjen tulkinta, s. 376–392 teoksessa Timonen, Pekka (toim.), KKO:n ratkaisut kommentein 1998–2022. Alma Talent 2016. Päivitty kahdesti vuodessa.
([https://verkkokirjahylly.almatalent.fi/teos/BAXBBXATIEEDBAXB#kohta:KKO\(\(:N\(\(20\)RATKAISUT\(\(20\)KOMMENTEIN\(\(20\)1998\(\(2013\)2022](https://verkkokirjahylly.almatalent.fi/teos/BAXBBXATIEEDBAXB#kohta:KKO((:N((20)RATKAISUT((20)KOMMENTEIN((20)1998((2013)2022), Luettu 15.4.2024)
- Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Hyttinen, Tatu, Rikosoikeuden yleinen osa: vastuuoppi. 3., uudistettu painos. Alma Talent 2019.
- Tapani, Jussi, Yrittänyttä ei laiteta? Rikoksen yrityksen rangaistavuus. CC Lakimiesliiton kustannus 2010.

Virallislähteet

- HE 44/2002 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.
- Rikosoikeuskomitean mietintö 1976:72. Rikosoikeuskomitea 1976.
- Statens offentliga utredningar 1996:185 Straffansvarets gränser. Del I. Överväganden och förslag. Betänkande av straffansvarsutredningen. Justitiedepartementet 1996.

Oikeustapaukset

Korkein oikeus

KKO 1993:103

KKO 1999:102

KKO 2003:53

KKO 2004:74

KKO 2009:48

Ruotsin korkein oikeus (HD)

NJA 1956 B 6

Ruotsin hovioikeus

RH 1982:109

Lyhenteet

HD	Högsta domstolen
HE	hallituksen esitys
KKO	korkein oikeus
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
SOU	Statens offentliga utredningar (Ruotsi)
RL	rikoslaki (39/1889)

1 Johdanto

Rikoksen yrityksen problematiikkaan liittyy useita kysymyksiä, joista yhdessä on kyse yrityksen kelvollisuudesta.¹ Lainsäätäjä on määritellyt rikoslain (39/1889, RL) 5 luvussa rikoksen yrityksen linjavedot, joiden perustalta lainopin ja oikeuskäytännön tehtäväksi on tullut konkretisoida kelvollinen, rangaistava yritys.² Samalla myös niin sanotun kelvottoman yrityksen ongelma on jäänyt oikeuskäytännön sekä oikeuskirjallisuuden muotoilujen varaan.³ Kelvottoman yrityksen rinnalla kulkee satunnaisten syiden -konstruktio (RL 5:1.2), jolla on vaikutuksensa kelvottoman yrityksen soveltamisalaan sekä samalla rangaistavan yrityksen alaan itsessään.

Tutkimuskysymykseni on, millainen kelvottoman yrityksen ja satunnaisten syiden -kriteerin suhde on henkirikoksissa. Tätä suhdetta analysoitaessa mielenkiinto kohdistuu erityisesti sen selvittämiseen, miten konstruktioiden rajapinta hahmottuu sekä millaisilla kriteereillä voidaan tehdä rajanvetoa rangaistavan yritysteon ja rankaisemattoman kelvottoman yrityksen välillä. Samalla tutkielmassa vastataan apukysymyksiin, millaisessa tilanteessa käsillä on kelvoton yritys sekä mitkä tekijät voivat puoltaa satunnaisten syiden soveltamista henkirikoksen yritystekoon.

Tutkimuskysymyksiä lähestytään henkeen kohdistuvien rikosten näkökulmasta, sillä henkirikosten yritykset sisältävät monia kiinnostavia sekä myös jossain määrin oikeustieteilijöiden mielipiteitä jakavia oikeudellisia kysymyksiä. Yritystekojen analyysi kohdistuu nimenomaan tahallisiin henkirikoksiin, sillä rikoksen yritys liittyy aina tahallisiin rikoksiin (RL 5:1.1). Tutkielmassa ei kuitenkaan ole tarkoitus käsitellä tahallisuusopillisia kysymyksiä.

Tutkielman tarkastelukohteena on pääasiassa kotimainen oikeuskirjallisuus ja korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntö. Tutkielman tiedonintressi on nykyistä oikeustilaa systematisoiva. Pyrkimys on ennen kaikkea selvittää kelvottoman yrityksen ja satunnaisten syiden välistä problematiikkaa voimassa olevan oikeuden näkökulmasta. Tutkielman metodi on siten lainopillinen.⁴ Tutkielmassa ei pyritä sinänsä lausumaan näkemystä siitä, onko yritysoppia sovellettu onnistuneesti tai miten sitä pitäisi soveltaa, mutta tutkielmassa nostetaan kuitenkin esiin joitakin havaittuja oikeusongelmia.

---

* Tämä notaarityö perustuu rikosoikeuden yleisten oppien erikoistumisjaksolla 2024 yhdessä Elisa Erosen kanssa laadittuun seminaarityöhön.

¹ Matikkala 2000, s. 91.

² Frände 2012, s. 221.

³ HE 44/2002 vp, s. 133.

⁴ Kolehmainen 2015, s. 2.

2 Kelvoton yritys

2.1 Kelvottoman yrityksen määritelmä

Rikoslain 5 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan teko on edennyt rikoksen yritykseksi, kun tekijä on aloittanut rikoksen tekemisen ja saanut aikaan vaaran rikoksen täyttymisestä. Kelvollisen yrityksen on siis täytynyt aiheuttaa jonkinlainen vaara tunnusmerkistön toteutumisesta. RL 5:1.2:ssa tarkoitettu vaara viittaa konkreettiseen vaaraan.⁵ Yleisesti ottaen katsotaan, että vaaran rikosoikeudellinen merkitys edellyttää, että tunnusmerkistön toteutuminen on ollut ensinnäkin (ex post) ontologisesti mahdollista, mikä tarkoittaa, että tekohetkellä oli mahdollista muotoilla kausaalilinja teon ja seurauksen välille.⁶ Vaarakäsitteen toinen rakenne-elementti on tietty todennäköisyys seurauksen syntymisestä.⁷ Kyse on siitä, miten todennäköiseksi tekijä arvioi seurauksen syntymisen ex ante. Tämän todennäköisyyden asteen tulee olla “varteenotettava”.⁸

Kelvollisuuteen liittyy näin ollen läheisesti operointi vaarakäsitteen kanssa. Oikeuskirjallisuudessa muotoillun mukaan, jos vaaraa koskeva ehto jää täyttymättä, kyse on niin sanotusta kelvottomasta yrityksestä, josta ei pääsääntöisesti rangaista.⁹ Vaikka tekijä on aloittanut täytäntöönpanotoimen, yritys sulkeutuu pois, koska tekijä ei saa aikaan konkreettista vaaraa rikoksen täyttymisestä.¹⁰

Korkein oikeus on noudattanut ratkaisukäytännössään oikeuskirjallisuuden määritelmää kelvottomasta yrityksestä.¹¹ Näin muun muassa ratkaisussa KKO 1999:102, jossa HIV-positiiviselle A:lle oli vaadittu rangaistusta murhan yrityksestä sen vuoksi, että hän oli poliisilaitoksella säilöön otettuna puremalla, sylkemällä ja verisillä sormilla raapimalla yrittänyt tartuttaa poliisimiehiin HI-viruksen. Korkein oikeus totesi henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen yrityksen rangaistavuuden edellyttävän, että tekijä on teollaan aiheuttanut todellisen vaaran rikoksen täyttymisestä. Koska A ei menettelyllään ollut voinut HI-viruksen vähäisen tartuntariskin vuoksi saada aikaan todellista vaaraa rikoksen täyttymisestä, korkein oikeus katsoi murhan yrityksen kelvottomaksi, ja tuomitsi tekijän virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta. Korkein oikeus

---

⁵ HE 44/2002 vp, s. 137.

⁶ Matikkala 2000, s. 91; Tapani 2010, s. 62.

⁷ Tapani 2010, s. 62.

⁸ Frände 2012, s. 229.

⁹ Melander 2022, s. 262.

¹⁰ Tapani 2010, s. 94; Frände 2012, s. 230.

¹¹ Ks. Nuutila 2016, KKO 1999:102.

huomautti, että harkittaessa onko teosta aiheutunut huomioon otettavaa vaaraa rikoksen täyttymisestä, ratkaisevaa on jälkikäteen saatu tieto.

Henkeen kohdistuvan rikoksen kelvottomasta yrityksestä voidaan käyttää esimerkkinä myös tilannetta, jossa tekijä pyrkii myrkyttämään uhrinsa, mutta valitsee rikoksentekovälineeksi aineen, joka ei ole myrkyllistä, vaikka rikoksentekijä näin uskoo. Tällöin tilanteessa ei ole vallinnut vaaraa rikoksen täyttymisestä eli rikoksen täyttymisen ontologinen mahdollisuus ei ole toteutunut. Tällaista yritystä voitaisiin kutsua myös niin sanotuksi absoluuttisesti kelvottomaksi yritykseksi, jolla viitataan tilanteeseen, jossa rikoksen täytyminen ei ole missään olosuhteissa mahdollista luonnonlakien takia.¹² Absoluuttisesti kelvottomista yrityksistä voidaan erottaa relatiivisesti kelvottomat yritykset, jotka voivat tulla rangaistaviksi, sillä niissä teko on ainoastaan kyseisessä konkreettisessa tilanteessa kelvoton.¹³ Relatiivisesti kelvottomissa yrityksissä vaara rikoksen täyttymisestä jää täyttymättä tekijän kannalta ainoastaan satunnaisista syistä¹⁴, joita tutkitaan lähemmin tutkielman luvussa 3.

2.2 Kelvottoman yrityksen pääkategoriat

Oikeuskirjallisuudessa kelvotonta yritystä koskevat tilanteet on tavattu jakaa kahteen pääkategoriaan. Kelvottoman yrityksen voi ensinnäkin aiheuttaa rikoksen kohdetta koskeva kelvottomuus. Toiseksi yrityksen kelvottomuus voi olla käsillä rikoksentekovälineitä koskevan kelvottomuuden vuoksi.¹⁵

Pääkategoriajaottelusta huolimatta, rikoksen yritys voi joissakin tilanteissa osoittautua kelvottomaksi myös muunlaisten syiden vuoksi. Rikostapaukset eivät siis ole aina sijoitettavissa puhtaasti joko puutteellisen kohteen tai puutteellisen tekovälineen kategoriaan.¹⁶

Pääkategoriajaottelun voi kuitenkin nähdä käyttökelpoiseksi, sillä henkirikoksen kelvottoman yrityksen tilanteissa kelvottomuus vaikuttaa usein perustuvan juuri näihin tekijöihin. Tästä syystä yrityksen kelvottomuutta analysoidaan kategoriajaottelun kautta myös tässä tutkielmassa.

---

¹² Tapani 2010, s. 94. Ks. myös Melander 2022, s. 272.

¹³ Tapani 2010, s. 94.

¹⁴ Melander 2022, s. 272.

¹⁵ Tapani 2010, s. 95. Pääkategoriajaottelua avataan tarkemmin tämän tutkielman luvussa 4.

¹⁶ Tapani 2010, s. 121. Esimerkiksi tapauksessa KKO 2004:74 tekijän rikossuunnitelman puute perustui puutteeseen oikeusjärjestelmässä, tarkemmin arvonnäjäjärjestelmän rakenteessa, eikä tekijä voinut tämän puutteen vuoksi saada aikaan vaaraa rikoksen täyttymisestä.

3 Satunnaisten syiden -konstruktio

3.1 Satunnaisten syiden määritelmä

Rikoslain 5 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan rikoksen yritys on käsillä myös tilanteessa, jossa vaara rikoksen täyttymisestä on jäänyt syntymättä ainoastaan satunnaisesta syystä. Tämä satunnaisten syiden -kriteeri on säädetty kirjoitettuun lakiin vuonna 2004 voimaantulleessa rikosoikeuden yleisten oppien uudistuksessa.¹⁷ Uudistusta koskevassa hallituksen esityksessä viitataan suoraan ruotsalaiseen satunnaisten syiden -konstruktioon, jonka voi siis päätellä toimineen rikoslain satunnaisten syiden -kriteerin esikuvana. Ruotsalainen oikeuskäytäntö ja -tiede voikin tarjota tulkinta-apua siihen, millaiseksi lainsäätäjä mielsi konstruktion sisällön.¹⁸ Tutkielmassa tullaan tämän vuoksi hyödyntämään muutamia ruotsalaisia oikeustapauksia.

Rikoslain esitöiden mukaan satunnaiset syyt ovat käsillä, kun ei ole jälkikäteen arvioituna ollut tosiasiallista ja varteenotettavaa rikoksen täyttymisen mahdollisuutta, mutta tekijän näkökulmasta ja senhetkisen tilanteen pohjalta rikoksen täyttymistä on kuitenkin voinut pitää uskottavana.¹⁹ Korkka-Knuts, Frände ja Helenius tiivistävät tämän satunnaisten syiden -konstruktion idean ansiokkaasti: ”Yritys on käsillä, jos tilanne näytti objektiivisesti tarkasteltuna rikoksen kannalta mahdolliselta eli oli varteenotettava, vaikka ex post osoittautuisikin, että rikoksen täyttymisen ontologinen mahdollisuus oli poissuljettu tai todennäköisyys ei ollut edes varteenotettava.” Tilannetta arvioi tekijän asemassa oleva huolellinen tarkkailija.²⁰

3.2 Hallituksen esityksen apusäännöt konstruktion soveltamiseen

Lain esitöissä muotoillaan apusääntöjä satunnaisten syiden -kriteerin soveltamiseen.²¹

Rangaistavan yrityksen perustavat satunnaiset syyt olisivat ensinnäkin lähtökohtaisesti käsillä tilanteissa, joissa normaali arvio tekijän kannalta ennakolta johtaisi pitämään yrityksen vaarattomuuden perustaneita seikkoja satunnaisina. Tässä normaalissa arviossa otettaisiin huomioon tekijän tahallisuus ja hänen ajattelemansa toimintavaihtoehdot suhteessa tavoiteltuun päämäärään.²²

---

¹⁷ HE 44/2002 vp, s. 20.

¹⁸ Ks. Tapani 2010, s. 103–104. Vaikka ruotsalaisen oikeustieteen ja -käytännön relevanssi onkin sittemmin laskenut konstruktion kotimaisen soveltamiskäytännön lisääntyessä, ei sen merkitys ole näkemykseni mukaan kuitenkaan täysin häipynyt.

¹⁹ HE 44/2002 vp, s. 137.

²⁰ Korkka-Knuts – Frände – Helenius 2020, s. 322.

²¹ HE 44/2002 vp, s. 137.

²² Ks. Korkka-Knuts – Frände – Helenius 2020, s. 322. Huolellinen tarkkailija tarkoittanee käytännössä samaa asiaa, kuin ”normaali arvio”.

Käytännössä satunnaiset syyt -kriteeriä sovellettaisiin henkirikoksen yritystekoon, jossa tekijä on useasta käytettävissään olevasta toimintavaihtoehdosta (joista osa toimivia) päätenyt vain valitsemaan kelvottoman eli sellaisen, joka ei aiheuta varteenotettavaa vaaraa uhrin hengelle. Tilanne olisi toinen, mikäli kaikki tekijälle mahdolliset toimintavaihtoehdot olisivat kelvottomia. Tässä tapauksessa tekijää ei lainsäätäjän mukaan tulisi rangaista.

Tätä toimintavaihtoehtoihin perustuvaa rajanvetoa voi pyrkiä havainnollistamaan hypoteettisella esimerkillä, jossa henkirikosta tuliaseella yrittävällä henkilöllä on mahdollisuus käyttää kahta erilaista asetta: aitoa ja toimivaa pistoolia tai täysin samannäköistä replika airsoft -asetta. Hän on epähuomiossa jättänyt airsoft-aseen samaan paikkaan, jossa säilyttää aitoa asetta. Jos tekijä vain sattuu tilanteessa valitsemaan näistä kahdesta aseestaan (hengen)vaaraa aiheuttamattoman airsoft-aseen ja ampuu sillä uhria päähän, konkreettisen hengenvaaran syntymättä jääminen johtuu näkemykseni mukaan ampujan kannalta ainoastaan satunnaisesta syystä, olihan hänellä valittavissaan myös aidosti hengenvaarallinen ase. Sen sijaan, jos tekijällä on valittavissaan ainoastaan vaarattomia airsoft-aseita, joista valitsemallaan hän pyrkii surmaamaan uhrinsa päähän ampumalla, kyseessä olisi edellä esitelty rankaisematon kelvoton yritys. Se, ettei konkreettista hengenvaaraa syntynyt johtui nimittäin tässä tapauksessa siitä, että tekijällä oli valittavissaan ainoastaan kelvottomia välineitä hengenvaaran aiheuttamiseen.²³

Hallituksen esityksen apusääntöjen mukaan kyseessä olisi ainoastaan satunnaisten syiden aiheuttama kelvottomuus myös tilanteessa, jossa tapahtumien ketju olisi helposti jälkikäteen modifioitavissa hengenvaaralliseksi. Näin olisi hahmotellussa replika airsoft-aseen ja aidon tuliaseen esimerkissä.

Henkirikoksen yrityksestä ei rangaistaisi, mikäli rikossuunnitelmassa olisi niin perustava puute, ettei teko käytettyjen välineiden, teon kohteen tai muiden tilanteeseen tyypillisesti liittyvien seikkojen vuoksi olisi missään olosuhteissa voinut johtaa uhrin kuolemaan. Tämän voidaan ajatella tarkoittavan välineisiin, kohteeseen tai tilanteeseen muuten liittyvää fundamentaalista puutetta. Vaarattomuuden perustavat seikat eivät siis johtuisi vain kyseisen yksittäistapauksen olosuhteista, vaan tiettyyn tekotapaan tai kohteeseen liittyvästä sisäänrakennetusta puutteesta, joka perustaa vaarattomuuden.²⁴ Vakiintuneita termejä tähän liittyen ovat jo luvussa 2.2 esiteltyt kelvoton väline ja kohde, joita käsitellään tarkemmin luvussa 4.2.

---

²³ Ks. esimerkiksi Korkka-Knuts – Frände – Helenius 2020, s. 322; Melander 2022, s. 16.

²⁴ Ks. Tapani 2010, s. 94–95.

4 Kelvottomuuden ja satunnaisten syiden suhde

4.1 Kelvottoman yrityksen ja satunnaisten syiden -konstruktion rajapinta

Kelvottoman yrityksen ja sen rinnalla toimivan satunnaisten syiden -kriteerin rajapinta näyttäytyy ensinäkemältä selkeästi hahmotuvalta, mutta monitahoisuus konstruktioiden soveltamisen suhteen etenkin henkirikoksissa hahmotuu oikeuskirjallisuuteen tutustumalla. Kuten mainittu, kelvollisen yrityksen määrittely on jäänyt oikeuskirjallisuuden ja oikeuskäytännön harteille²⁵ ja tämä onkin synnyttänyt monenlaisia teorioita rangaistavan yrityksen ja rankaisematta jäävän absoluuttisesti kelvottoman yrityksen rajanvedon ratkaisemiseksi.

Oikeustieteen tulkintasuositukset auttavat lainsoveltajaa hahmottamaan kelvottoman yrityksen tilanteita ja samalla etenkin oikeuskirjallisuudessa tarjotaan runsaasti kannanottoja satunnaisten syiden -kriteerin soveltamiseen sen tarkemman määritelmän puuttuessa rikoslaista.

Oikeuskirjallisuudessa esiintyvien polveilevien näkökantojen kautta voidaankin nähdä, että satunnaisten syiden -kriteerin rikoslakiin sijoittaminen ei ole tuonut mukanaan täysin selkeitä ratkaisumalleja kriteerin soveltamiseen, vaan kriteeri kaippaa yhä oikeuskäytännön ja -kirjallisuuden tukea. Positiivisena huomiona voidaan kyllä todeta, että satunnaisten syiden -kriteeri on tarjonnut lainsäädännöllistä tukea kelvottoman yrityksen soveltamisalan hahmottamiseen, sillä ennen RL 5:1.2:n säätämistä kelvoton yritys lepäsi lähinnä oikeuskäytännön ja -kirjallisuuden varassa.²⁶

Rikoksen yrityksen sijoituessa rankaisemattoman kelvottoman yrityksen ja satunnaisten syiden -konstruktion soveltamisen rajapintaan, on useimmiten tehtävä arviota molempien vaihtoehtojen kannalta. Tämä on nähtävissä myös myöhemmin käsiteltävissä korkeimman oikeuden ratkaisuissa, joissa korkein oikeus on lausunut sekä kelvottoman yrityksen että satunnaisten syiden käsillä olon puolesta. Rajanveto konstruktioiden välillä voi osoittautua haastavaksi, minkä vuoksi oikeustieteessä on pyritty esittämään erityisesti satunnaisten syiden puolesta puhuvia kriteereitä valintaa selkeyttämään.

Edellä luvussa 2.2 esiteltiin jako välineen ja kohteen kelvottomuuden kategorioihin. Jako viittaa erityisesti absoluuttisen kelvottomuuden tilanteisiin. Kohteen tai rikosentekovälineen kelvottomuutta koskevaa rikosoikeudellista tulkintaa kuitenkin muovaa satunnaisten syiden -kriteerillä operoiminen. Tarkastelenkin miten satunnaisten syiden -kriteerin soveltaminen voi

---

²⁵ Frände 2012, s. 221.

²⁶ Ks. Tapani 2010, s. 102.

joissakin tapauksissa tehdä henkirikoksen yrityksestä rangaistavan, vaikka kohteen tai tekovälineen puute sinänsä viittaisi kelvottomaan yritykseen. Tarkasteluni kohdistuu myös siihen, kuinka pitkälle satunnaisten syiden -kriteerin soveltaminen voidaan ulottaa ja missä vaiheessa sen soveltamisen voi nähdä jo valtaavan alaa kelvottomalta, rankaisemattomalta yritykseltä.

4.2 Oikeuskirjallisuuden kelvottoman yrityksen kategoriat

4.2.1 Tekovälineen puutteellisuus

Tekovälineen kelvottomuudessa kyse on siitä, oliko tekoväline kelvollinen tunnusmerkistön mukaisen seurauksen aiheuttamiseen.²⁷ Henkirikosten yrityksissä rikosentekovälineitä koskeva kelvottomuus tarkoittaa tavallisimmin ampuma- ja teräaseisiin tai räjähteisiin liittyviä seikkoja.²⁸

Absoluuttisesti kelvottomaksi yritykseksi voitaisiin tämän perusteella katsoa rikoksen yritys, jossa tekijä on käyttänyt sillä tavalla toimimatonta tai muuten kelvotonta välinettä, että hänellä ei missään olosuhteissa olisi ollut mahdollisuutta muuttaa tai korjata välinettä rikoksen toteuttamisen kannalta kelvolliseksi ja siten saavuttaa tarkoitettu tulos. Esitöissä annetaan pysyvästi kelvottoman välineen tilanteesta esimerkkinä henkirikoksen yrittäminen loitsimalla.²⁹ Varteenotettavan kuolemanvaaran aiheuttaminen noituudella ei ole mahdollista, valittavaan loitsuun tai uhriin katsomatta, joten rikossuunnitelmassa voidaan todeta olevan tekovälineeseen liittyvä rankaisemattomuuden perustava puute. Noitujalla ei myöskään ole valittavissaan yhtäkään uhrille hengenvaaran aiheuttavaa toimintavaihtoehtoa. Logiikka on sama kuin aiemmin esitellyssä esimerkissä, jossa todettiin, ettei airsoft -valikoimasta voi valita asetta, jolla saisi ampumalla tapettua uhrin, tai ihmisjoukosta uhria, joka menehtyisi airsoft-aseen panokseen.

Kaikissa tapauksissa välineen kelvottomuus ei kuitenkaan yksioikoisesti ratkaise tilannetta. Satunnaisten syiden -kriteeri astuu kuvaan esitöiden apusääntöjen kautta, jos nähdään, että tekijällä olisi ollut mahdollisuus valita käytettävissään olevista toimintavaihtoehtoista, tai tässä tapauksessa käytettävissään olevista rikosentekovälineistä, kelvolliseksi katsottava. Olen jo edellä luvussa 3.2 esittänyt esimerkin, jossa tekijä on vahingossa valinnut aseidensa joukosta tappamisen näkökulmasta kelvottoman ase, vaikka hänellä olisi ollut valittavissaan kelvollinen ase. Tällainen toimintavaihtojen pohtiminen voi nähdäkseni kuitenkin johtaa myös rangaistavuuden alan tarpeettomaan laajenemiseen. Siinä, kuinka pitkälle eri toimintavaihtojen päättelysarja voidaan

---

²⁷ Matikkala 2000, s. 91.

²⁸ Tapani 2010, s. 117.

²⁹ HE 44/2002 vp, s. 137.

ulottaa esimerkiksi tekovälineen kohdalla, tuleekin näkemykseni mukaan olla varovainen, sillä myös yrityksen kelvottomuudelle on jätävä oma soveltamisalansa.³⁰

4.2.2 Kohteen puutteellisuus

Henkirikoksen yrityksessä tavoiteltu seuraus on kohdehenkilön kuolema. Yrityksen rangaistavuuden arvioinnin kannalta erikoiseen tilanteeseen päädytään tapauksessa, jossa henkirikoksen kohde oli jo kuollut. Tällöin selvää on, että konkreettisen vaaran aiheuttaminen surmattavan hengelle oli luonnontieteellisesti mahdotonta. Henkirikoksen yrityksen suhteen kuolinhetken raja ei kuitenkaan ole ehdoton, sillä kuolleen surmaamisen yritys saattaa satunnaiset syiden -kriteerin soveltamisen vuoksi johtaa joissain tapauksissa vastuuseen.³¹

Kuolleen surmaamisella on vähäinen käytännön merkitys, sillä yhteiskunnassamme riski törmätä jo henkensä menettäneeseen, mutta samalla tulevan henkirikoksen yrityksen uhriin on erittäin pieni. Erityistilanteella on kuitenkin tärkeä periaatteellinen merkitys, jonka vuoksi tilannetta käsitellään tyypillisesti niin sanotun ”kuolleen miehen” tyyppitapauksen kautta.³² Tyyppitapausesimerkki esiintyy niin oikeuskirjallisuudessa³³, kuin lain esitöissäkin³⁴. Tapauksessa tekijä haluaa tappaa vihamiehensä ja lähtee ase mukanaan tämän asunnolle. Saavuttuaan paikalle tekijä murtautuu sisälle ja ampuu sängyssä makaavaa henkilöä useita kertoja rintaan. Myöhemmin käy ilmi, että kohdehenkilö oli kuollut jo ennen tekohetkeä.³⁵

Lain esitöiden mukaan, jos surmattava on jo kuollut, ei kyse ole rangaistavasta yrityksestä. Yritys toisin sanoen jää rankaisematta, sillä rikossuunnitelmassa oli sillä tavoin perustava puute, ettei teko teon kohteen vuoksi olisi missään olosuhteissa voinut johtaa tarkoitettuun tulokseen.³⁶ Esitöiden ratkaisumalli ei kuitenkaan ole saanut ehdotonta kannatusta kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa, sillä moni oikeustieteilijä näyttää puoltavan satunnaisten syiden -kriteerin soveltamista

---

³⁰ Ks. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019 s. 474, jossa myös varoitetaan satunnaisten syiden liian laajasta tulkimisesta sekä kriteerin merkityssisällön laajentamisesta.

³¹ Lappi-Seppälä et al. 2022, s. 573.

³² Lappi-Seppälä et al. 2022, s. 584–585.

³³ Ks. mm. Koskinen, 1996 s. 48; Matikkala, 2000 s. 92; Tapani, 2010, s. 96.

³⁴ HE 44/2002 vp, s. 133.

³⁵ Tapani 2010, s. 96 kuvaus kuolleen miehen -tyypitapauksesta.

³⁶ HE 44/2002 vp, s. 137. Ks. myös Tapani 2010 s. 97, jonka mukaan Suomen rikoslain esitöiden kanta poikkeaa subjektiivisen teorian omaksuneista järjestelmistä. Esimerkiksi Englannissa tekijän katsotaan olevan rangaistusvastuun perustavassa vastuussa yrityksestä, vaikka tosiseikkojen perusteella teon täyttyminen oli mahdotonta. Tekijän menettelyä arvioidaan näissä oikeusjärjestelmissä niiden tosiseikkojen perusteella, joiden hän uskoi tekoheikellä vallinneen. Rankaiseminen perustuu tällöin tekijän tahallisuuteen, joka voi näyttäytyä suomalaisessa, objektiivista teoriaa painottavassa yritysopissa erikoisena.

tilanteeseen.³⁷ Satunnaisten syiden soveltamista on perusteltu esimerkiksi ajatuksella, että yritysteon jääminen rangaistuksetta voisi tuntua kummalliselta ja että tilanteessa päästään kohtuulliseen lopputulokseen soveltamalla satunnaisten syiden -konstruktiota.³⁸ Myös vuoden 1976 Rikosoikeuskomitean³⁹ mukaan teon pitäisi de lege ferenda olla lähtökohtaisesti rangaistava yritys.⁴⁰ Rikosoikeuskomitea ei vielä 1970-luvulla luonnollisesti käytä satunnaisten syiden -käsitettä, mutta toteuttaa kuitenkin konstruktion ideaa todetessaan, että ”Yrityksestä on rangaistava sekä henkilöä, joka vahingossa antaa toiselle vaaratonta ainetta surmaamisvälineeksi tarkoittamansa myrkyin sijasta, samoin kuin sitäkin, joka luulee surmaavansa todellisuuksessa jo kuolleen henkilön”.⁴¹

Kun arvioidaan puuttuvan teon kohteen rikosoikeudellista merkitystä, on oikeuskirjallisuudessa katsottu niin kutsutun aikaperspektiivin toimivan arviointikriteerinä.⁴² Aikaperspektiiviä voidaan siis ainakin jossain määrin⁴³ käyttää satunnaisten syiden -kriteerin soveltamisen perusteluna, kun tehdään rajanvetoa yritysteon kelvottomuuden ja rangaistavan yrityksen välillä. Jos kuolleen miehen tyyppitapauksen uhri on kuollut jo runsaasti ennen tekijän rikostekoa, voinee se antaa perusteet pitää tekoa kelvottomana yrityksenä. Jos taas kuolema on tapahtunut esimerkiksi sydänkohtauksen vuoksi vain hetkeä aikaisemmin ja olosuhteissa, joiden nojalla voidaan pitää tekijän kannalta sattumana, että uhri on jo kuollut, voidaan vaaran poissulkeva seikka nähdä tekijän näkökulmasta vain satunnaisena syynä. Tällöin tekijä voidaan edelleen tuomita tapon yrityksestä.⁴⁴

Toisaalta uhrin kuoleminen juuri ennen henkirikoksen täytäntöönpanoa voi aiheuttaa myös sen näytöllisen ongelman, että oikeudenkäynnissä jää selvittämättä, oliko uhri ehtinyt kuolla ennen kuin kyseiseen tekoon ryhdyttiin. Kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa muun muassa Frände katsoo tässä tapauksessa perustelluksi tuomita tekijän rikoksen yrityksestä.⁴⁵ Toisenlaiseen ratkaisuun on päädytty Ruotsin korkeimman oikeuden (HD) vanhemmassa oikeuskäytännössä. Tapauksessa NJA 1956 B 6 (ns. Broby-tapaus) vanhainkodin työntekijä yritti tappaa asiakkaan käyttäen useampaa eri tekotapaa. Näyttösyiden vuoksi ei kuitenkaan voitu vahvistaa, että ”uhri” olisi ollut enää elossa ensimmäisenkään yritysteon aikana, joten syytteet hylättiin sillä perusteella, ettei yritysteoille ollut

³⁷ Lappi-Seppälä et al. 2022, s. 584; Tapani 2010, s. 130; Boucht ja Frände 2008, s. 176; Matikkala 2000, s. 92.

³⁸ Lappi-Seppälä et al. 2022, s. 584.

³⁹ Ks. Lahti 2004, s. 412. Rikosoikeuskomitea asetettiin vuonna 1972 valmistelemaan rikoslainsäädännön kokonaisuudistusta.

⁴⁰ Ks. myös Matikkala 2000, s. 92 viittaus Rikosoikeuskomitean kantaan.

⁴¹ Rikosoikeuskomitea 1976, s. 121.

⁴² Ks. esim. Tapani 2010, s. 115.

⁴³ Ks. Tapani 2010, s. 116–117, joka vaikuttaisi pitävän tärkeänä käyttää aikaperspektiivi-kriteeriä vain harkitusti.

⁴⁴ Tapani 2010, s. 130; Lappi-Seppälä et al. 2022, s. 584.

⁴⁵ Frände 2012, s. 232.

kelvollista kohdetta. Korkeimman oikeuden mukaan teon rangaistavuus edellytti uhrin olevan hengissä tekohetkellä.⁴⁶ Ruotsissa ratkaisukäytäntö on kuitenkin kehittynyt tapauksen jälkeen ja on nähtävissä, että nykypäivänä Ruotsin korkein oikeus tuomitsi tekijän tapon yrityksestä. On mahdollista väittää, että jos objektiivinen tarkkailija arvioisi tilannetta tekijän näkökulmasta tekohetkellä, tarkkailija päätyisi pitämään yritysteon vaarattomuuden perustanutta uhrin ”ennenaikaista” kuolemaa vain satunnaisena syynä.⁴⁷ Samalla tavoin on nähtävissä, että kotimaiset tuomioistuimet syyksilukisivat menettelyn tapon – tai murhan – yrityksenä. Syyksilukeminen perustuisi teon vaarapotentialiin eli teon lähtökohtaiseen vaarallisuuteen ja tekijän tahallisuuteen.⁴⁸

Satunnaisten syiden -konstruktion soveltamisen voi nähdä tässäkin tilanteessa perustuvan esitöiden apusääntöön toimintavaihtoehtoista. Käytännössähän tilanteessa, jossa uhri on kuollut vain hetkeä aikaisemmin, on tekijä vain sattunut valitsemaan hänen käytettävissään olevista vaihtoehtoista (ajankohdista) kelvottoman. Jos tekijällä oli mahdollisuus valita myös toimintavaihtoehto, joka johtaisi tapahtumien edetessä normaalisti tekijän tavoittelemaan tulokseen, voidaan pitää kohtuullisena, että myös siitä yrityksestä rangaistaan, joka epäonnistui vain satunnaisesta syystä.

Kuitenkin on myös todettava, että satunnaisten syiden -kriteerin kannattajista huolimatta osa oikeustieteilijöistä pitää kuolemaa niin pysyvänä ja fundamentaalisenä asiantilana, että yritystä surmata kuollut olisi aina pidettävä rankaisemattomana kelvottomana yrityksenä.⁴⁹ Myös tämä näkökanta on sinänsä perusteltavissa, sillä kuolleen surmaamisen tapahtumien ketjussa tekijän ei ole enää mahdollista tekohetkellä vaikuttaa siten, että rikosteko tulisi täytetyksi hänen tarkoittamallaan tavalla.⁵⁰ Rankaisemattomana tekoa on pitänyt muun muassa Koskinen, joka on todennut, että teko katsottaisiin luultavasti kelvottomaksi yritykseksi. Toisaalta heti perään myös Koskinen on huomauttanut, että ”Raja rangaistavan ja kelvottoman yrityksen välillä on nykyään jossain määrin epäselvä. Rikoksen toteutumisen mahdottomuus on voinut johtua puhtaasti satunnaisista syistä.”⁵¹ Koskisen sanojen asettelu saattaa johtua jo siitä, että ne on lausuttu noin kahdeksan vuotta ennen satunnaisten syiden -kriteerin rikoslakiin kirjaamista.

On tarpeen tuoda esille myös, että kohteen puutteellisuus saattaa luonnollisesti johtua henkirikoksissa myös muista syistä, kuin kohdehenkilön ”ennenaikaisesta” menehtymisestä.

---

⁴⁶ SOU 1996:185, s. 236. Ks. myös Tapani s. 110–111.

⁴⁷ Tapani 2010, s. 110–111.

⁴⁸ Tapani 2010, s. 129.

⁴⁹ Matikkala 2000, s. 92.

⁵⁰ Vrt. HE 44/2002 vp, s. 137, jonka mukaan esimerkiksi taskuvarkaan olisi mahdollista nopeasti vaihtaa taskua laittaessaan käden aluksi tyhjään taskuun ja yrityksestä rangaistaan tämän toisen toimintavaihtoehdon vuoksi.

⁵¹ Koskinen 1996 s. 48.

Erityisesti näissä tilanteissa on nähdäkseni jossain määrin kiistanalaista, kuinka laajasti aikaperspektiiviä ja sitä kautta satunnaisten syiden -kriteeriä on hyväksyttävää soveltaa. Esimerkkinä muusta kelpollisen kohteen puuttumisesta voidaan käyttää ruotsalaista hovioikeuden ratkaisua RH 1982:109. Tapauksessa tekijät murtautuivat asuntoon pahoinpidelläkseen asukkaat. Asukkaat olivat kuitenkin muuttaneet asunnosta pois jo muutamia viikkoja aiemmin, mikä katsottiin tekijöiden näkökulmasta satunnaiseksi syyksi ja tekijät tuomittiin pahoinpitelyn yrityksestä.⁵²

Vaikka tapauksessa kyse on terveyteen kohdistuvan rikoksen yrityksestä, on siinä sovellettu satunnaisten syiden -kriteeriä samalla tavalla kuin näkemykseni mukaan olisi todennäköisesti tehty, jos tekijöiden tavoitteena olisi ollut henkirikoksen toteuttaminen. Tapauksessa satunnaisten syiden -konstruktiota päädyttiin siis soveltamaan tilanteessa, jossa kohteen puutteen luova tapahtuma oli sattunut jo useampi viikko aikaisemmin. Nähdäkseni tämä on hyvinkin pitkälle vietyä aikaperspektiivi-kriteerin soveltamista ja herättääkin kysymyksen, kuinka pitkä aika asukkaiden muutosta olisi täytynyt kulua, että hovioikeus olisi katsonut yritysteon kelvottomaksi eikä enää soveltanut satunnaisten syiden -kriteeriä. Tähän Ruotsin oikeusministeriön antama SOU 1996:185, jossa tapausta käsitellään, ei tarjoa vastausta. Lainvalmisteluasiakirjassa on tyydytty vain toteamaan, että rajanveto rangaistavien ja vastuusta vapaiden yritystekojen välillä on vaikeaa, ja se on joissakin tapauksissa johtanut ongelmiin lainsoveltamisessa.⁵³

4.3 Rajanveto oikeuskäytännössä ja ratkaisujen perustelut oikeustieteen kantojen valossa

4.3.1 Oikeustilan selvittäminen ja systematisointi

Jotta voi todella hahmottaa nykyisen oikeustilan kelvottoman yrityksen ja satunnaisten syiden -konstruktion välisen rajanvedon suhteen henkirikoksissa, täytyy myös ottaa käsiteltäväksi tätä rajanvetoa koskevia kotimaisia oikeustapauksia. Analysoinkin korkeimman oikeuden ratkaisuja siitä näkökulmasta, miten kyseinen rajanveto on tehty ja millä perusteilla.

Oikeustilan systematisoinnin kannalta on hyödyllistä tarkastella oikeuskäytännössä tehtyjä rajanvetoja ja niiden perusteluita myös oikeustieteessä esiintyneiden kantojen ja hypoteesien valossa. Oikeuskäytännön analyysissä otetaan huomioon myös aiemmin esitellyt apusäännöt sekä oikeuskirjallisuuden kannat.

---

⁵² SOU 1996:185, s. 236.

⁵³ SOU 1996:185, s. 236.

4.3.2 Aseen laukaisuyritys varmistin päällä (KKO 1993:103)

Ratkaisussa KKO 1993:103 oli kyse siitä, että vastaaja oli yrittänyt tappa nukkuvan pariskunnan ampumalla heidät pistoolilla ikkunan läpi. Hän oli yrittänyt ladata ja laukaista ase kaks kertaa kohti uhreja, mutta oli kuitenkin epäonnistunut, sillä varmistin oli epähuomiossa jäänyt päälle. Uhreille ei siis aiheutunut tapauksessa konkreettista varteenotettavaa hengenvaaraa sen vuoksi, että varmistin oli tekijän tietämättä jäänyt päälle tehden yrityksestä näennäisesti kelvottoman. Vaikka KKO ei argumentaatioissaan mainitse satunnaisten syiden -konstruktiota, vaikuttaa siltä, että varmistimen päälle jäämistä pidettiin tekijän kannalta ainoastaan satunnaisena syynä, ja siten hänet tuomittiin tapon yrityksestä.⁵⁴ Tuomioistuin perusteli yrityksen kelvollisuuden ja rangaistavuuden sillä, että ase oli toimintakuntoinen ja ladattu rikosta tehtäessä.

Viittauksella ase toimintakuntoon KKO:n voi nähdä tarkoittavan, että ase ei ollut lain esitöissäkin kuvattu pysyvästi kelvoton väline.⁵⁵ Pistoolihan olisi ollut hyvinkin kelvollinen väline ihmisen surmaamiseen toisissa olosuhteissa⁵⁶ ja siten kelvollinen väline tunnusmerkistön täyttävän seurauksen aiheuttamiseen. Kyse ei siis ollut tekovälineeseen liittyvästä fundamentaalisesta puutteesta, joka olisi perustanut yritysteon vaarattomuuden. Korkeimman oikeuden voi ajatella siis toteavan lausumallaan, että rikossuunnitelmassa ei ollut sellaista perustavanlaatuista puutetta, että teko ei käytettyjen välineiden, teon kohteen tai muiden tilanteeseen tyypillisesti liittyvien seikkojen vuoksi olisi voinut missään olosuhteissa johtaa kuolemaan, ja siten yritystekko oli ainoastaan relatiivisesti kelvoton.⁵⁷

Lain esitöiden satunnaisten syiden -konstruktion tulkintaa koskevien apusääntöjen⁵⁸ soveltumisesta ratkaisuun voidaan todeta, että osa apusäännöistä on käyttökelpoisempia tapauksessa kuin toiset. Tuomioistuin ei varsinaisesti perustele ratkaisuaan apusääntöjä vastaavalla tavalla⁵⁹, mutta lopputuloksen voi argumentoida olevan pitkälti niiden mukainen. Varmistimen päälle jäämisen ja sen aiheuttaneiden seikkojen arvioinnista voi päätellä, että KKO arvioi tilannetta objektiivisesti tekijän kannalta ennalta ja päätyi pitämään yrityksen vaarattomuuden aiheuttaneita seikkoja sattumanvaraisina.

⁵⁴ Ks. Matikkala 2000, s. 94; Tapani 2010, s. 112–113.

⁵⁵ HE 44/2002 vp, s. 137.

⁵⁶ Toisilla olosuhteilla viitataan tässä tilanteeseen, jossa varmistin ei olisi päällä.

⁵⁷ Ks. luvut 4.2.1 ja 3.2.

⁵⁸ Ks. luku 3.2.

⁵⁹ Paitsi jossain määrin edellä kuvatun rikossuunnitelman kelvollisuuden suhteen. Huomiona myös, että hallituksen esitys, jossa apusäännöt muotoillaan, on annettu vuonna 2002, ja rikosoikeuden yleisten oppien uudistus tuli voimaan vasta vuonna 2004, eli ratkaisun jälkeen.

Varmistimen päälle jäämisen⁶⁰ satunnaisuuden arvioinnissa KKO on kiinnittänyt huomiota kyseisen pistoolin rakenteelliseen erityispiirteeseen, jota vastaaja ei ollut huomannut. Aseen pystyi nimittäin lataamaan ja laukaisemaan varmistin päällä. Korkeimman oikeuden voi tulkita käytännössä todenneen, että vastaajan kannalta tapauksessa satunnainen seikka oli se, että hän ei ollut huomannut kuvattua aseensa erityispiirrettä, vaikka oli ampunut kyseisellä aseella aiemminkin.⁶¹

Jos aseessa ei olisi ollut tätä erityispiirrettä, sen voisi ajatella vaikuttavan myös yritysteon vaarattomuuden satunnaisuuden arviointiin. Normaalisti toimivan aseensa tapauksessa olisi nimittäin ollut todennäköisempää, että vastaaja – tai asiaa vastaajan kannalta teko hetkellä arvioiva objektiivinen tarkkailija⁶² – olisi huomannut varmistimen olevan päällä viimeistään siinä vaiheessa, kun aseensa lataaminen ei olisi onnistunut. Onkin mahdollista väittää, että tässä tilanteessa teon epäonnistuminen olisi ollut tekijän kannalta ehkä vähemmän satunnaista. Kun lataaminen onnistui, objektiivinen tarkkailija saattoi ajatella, että varmistin ei ollut päällä.

Tolvanen, Tapani ja Hyttinen ovat muotoilleet hypoteesin, joka on ainakin osittain rinnasteinen – ja ristiriitainen – suhteessa tähän ratkaisuun. Heidän näkemyksensä mukaan tilanteessa, jossa henkilö yrittää ampua uhrin aseella, josta uhri on salaa poistanut patruunat, ei olisi kyseessä tapon yritys, sillä tyhjällä aseella “ammuttaessa” kuoleman todennäköisyys on täysin poissuljettu.⁶³

Nähdäkseni käsittelyssä olevassa korkeimman oikeuden tapauksessakin voisi hypoteesin logiikalla argumentoida, että varmistetulla aseella “ampuesssa” kuoleman todennäköisyys on myös poissuljettu.⁶⁴ Aseen tyhjiydessä ja varmistimen päällä olossa on kuitenkin kyse ainoastaan näiden yksittäisten tilanteiden olosuhteista, eikä itse välineeseen tai rikossuunnitelmaan liittyvästä perustavanlaatuisesta puutteesta. Hypoteesissa vaikutetaan tietoisesti jätettävän huomioimatta satunnaisten syiden -konstruktion soveltumisen vaikutus yritysteon rangaistavuuteen, sillä hypoteesin muotoilijat itsekkin toteavat, että patruunoiden poistaminen olisi tekijän näkökulmasta ainoastaan satunnainen syy. Lain esitöiden mukaanhan satunnaisten syiden -kriteerillä voidaan ulottaa rangaistavuus myös sellaisiin yritystekoihin, jotka olivat ex post arvioituna mahdottomia.⁶⁵

---

⁶⁰ Tämä käytännössä oli yritysteon näennäisen kelvottomuuden aiheuttanut seikka.

⁶¹ Ks. Matikkala 2000, s. 94.

⁶² Ks. luku 3.1.

⁶³ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 475.

⁶⁴ Olettaen, että varmistimen toimimisprosentti on 100.

⁶⁵ HE 44/2002 vp, s. 137.

4.3.3 HIV ja ainoastaan teoreettinen tartuntariski (KKO 1999:102)

Korkein oikeus arvioi satunnaisia syitä HI-viruksen levittämisen kontekstissa ratkaisussaan KKO 1999:102.⁶⁶ Tapauksessa vastaaja oli pyrkinyt tartuttamaan poliiseihin HI-viruksen sylkemällä, puremalla ja raapimalla. Tuomioistuin päätyi hylkäämään syytteet henkirikosten yrityksistä, sillä tartunnan todennäköisyys oli taudin oireettoman vaiheen ja epätodennäköisen tarttumistavan vuoksi ainoastaan teoreettinen.⁶⁷ Siten vastaajan menettelystä ei ollut aiheutunut poliisimiehille konkreettista ja varteenotettavaa tartunnan vaaraa, eli kuolemanvaaraa.⁶⁸ Tuomioistuimen mukaan yrityksen kelvottomuus eli se, että HI-viruksen tarttumisen todennäköisyys ei ollut riittävän suuri henkirikoksen yrityksen täyttymiseksi, ei johtunut vastaajan kannalta ainoastaan satunnaisesta syystä. Kyseessä oli siis rankaisematon kelvoton yritys, ja vastaaja jäi tuomiotta.

Käytännössä KKO totesi, että tartunta olisi ollut lääketieteellisen selvityksen perusteella ontologisesti mahdollinen, mutta tekijän valittua tällaisen tekotavan ei ollut satunnaista, että riski jäi varteenotettavuuden alapuolelle.⁶⁹ Korkein oikeus vaikuttaa perustelevan yritysteon rankaisemattomuutta vastaavalla logiikalla kuin objektiivisen tarkkailijan -apusäännössä, sillä tuomioistuin mainitsee ratkaisussaan satunnaisuutta koskevan objektiivisen arvion. Logiikkana on, että objektiivinen tarkkailija ei luultavasti pitäisi viruksen tarttumista valitulla tekotavalla käytännössä uskottavana vaihtoehtona tekijän kannalta, tai toisella tavalla ilmaistuna, mieltäisi riskin vähäisyyden perustaneita seikkoja satunnaisina. Tilanne voisi olla toinen, jos tartunnan riski itsessään olisi varteenotettava tällä tekotavalla, mutta riskin vähäisyys olisi tässä yksittäisessä tapauksessa johtunut esimerkiksi siitä, että poliisimiehet olivat sattumalta suojautuneet HI-virukselta.⁷⁰

Korkein oikeus myös perustelee ratkaisuaan todeten, ettei yhtään puremalla ja raapimalla aiheutettua HI-viruksen tartuntaa ole tavattu kansainvälisestikään. Tämän voi tulkita tarkoittavan, että vastaajan rikossuunnitelmassa oli KKO:n mukaan niin perustavanlaatuinen puute, ettei teko olisi missään olosuhteissa voinut johtaa yrityskynnyksen edellyttämään tartuntariskiä. Tapani vaikuttaakin sijoittavan tapauksen kelvottoman välineen kategoriaan⁷¹, mutta olisi ehkä havainnollisempaa puhua kelvottomasta tekotavasta.

---

⁶⁶ Huom. tapausta käsiteltiin lyhyesti jo luvussa 2 kelvottoman yrityksen esimerkkitapauksena.

⁶⁷ HI-viruksen tarttuminen on selvästi epätodennäköisempää puremisen, raapimisen ja sylkemisen, kuin esimerkiksi suojaamattoman seksin seurauksena. Ks. ratkaisun asiantuntijalausunnat ja Tapani 2010, s. 120.

⁶⁸ Kuten syytteistäkin näkee, HIV-tartunta rinnastettiin tuohon aikaan kuolemaan.

⁶⁹ Ks. Matikkala 2000, s. 96–97; Tapani 2010, s. 120.

⁷⁰ Ks. Nuutila 2016, KKO 1999:102.

⁷¹ Tapani 2010, s. 119–120.

Toimintavaihtoehtojen⁷² kannalta voidaan argumentoida, ettei tekijällä ollut tilanteessa valittavissaan vaarallisempaa tekotapaa taudin tartuttamiseksi. Hänellä ei siis tekotilanteessa ollut kelvollisen yrityksen perustavaa toimintavaihtoehtoa. Näin asiasta vaikuttaa ajattelevan myös Tapani.⁷³

4.3.4 Pommin ennalta-arvaamaton räjähtäminen (KKO 2003:53)

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2003:53 vastaajat olivat yrittäneet tappaa uhrin asentamalla pommin hänen autonsa alle. Pommin oli tarkoitus räjähtää, kun uhri seuraavan kerran lähtisi liikkeelle autollaan. Pommin asentaminen kuitenkin keskeytyi, kun se yllättäen räjähti.

Korkein oikeus totesi, että henkirikoksen yritys ei ollut kelvoton, sillä pommin asentaminen oikein olisi saanut aikaan konkreettisen hengenvaaraan, ja sen räjähtäminen oli ennalta-arvaamatonta. Tämän ratkaisun voi hahmottaa satunnaisten syiden -kriteerin näkökulmasta siten, että korkein oikeus argumentoi pommin ennalta-arvaamattoman räjähdyskysymyksen olleen objektiivisesti tekijän näkökulmasta arvioiden ainoastaan satunnainen syy.⁷⁴ Tässä ajatuskulussa ennalta-arvaamaton räjähtäminen oli siis satunnainen syy sille, ettei vastaajien menettelystä aiheutunut konkreettista varteenotettavaa hengenvaaraa uhrille. Toisaalta KKO:n voi tulkita argumentoineen, että vastaajien menettelystä ehti jo ennen pommin räjähtämistä aiheutua varteenotettava hengenvaara uhrille, ja siten tuomitseminen ei edes edellytä satunnaisten syiden käsillä olon toteamista.⁷⁵

Korkeimman oikeuden satunnaisten syiden käsillä oloon liittyvät argumentit tuntuvat tässäkin tapauksessa olevan lähimpänä luvussa 3 esiteltyä huolellisen tarkkailijan normaalin arvion apusääntöä, minkä voi päätellä siitä, että KKO argumentoi pommin uhrin näkökulmasta vaarattomaksi tehneen räjähdyskysymyksen olleen ennalta-arvaamaton. Sanavalinnasta voi tehdä johtopäätöksen, että tilannetta objektiivisesti arvioivalle tarkkailijalle räjähdys oli vain satunnainen seikka.⁷⁶

Toisaalta KKO perusteli yritysteon rangaistavuutta sillä, että pommi olisi oikein asennettuna aiheuttanut välittömän uhrille kohtalokkaan räjähdyskysymyksen vaaran, eikä pommin asentamisen loppuunsaattamiselle ollut mitään estettä. Argumentti viittaa nähdäkseni siihen, että KKO:n mukaan itse tekoväline ei ollut kelvoton, vaan aidosti hengenvaarallinen räjähdys, joka olisi toisissa

---

⁷² Ks. luku 3.2.

⁷³ Tapani 2010, s. 120.

⁷⁴ Ks. Nuutila 2016, KKO 2003:53; Tapani 2010, s. 118.

⁷⁵ Ks. Nuutila 2016, KKO 2003:53.

⁷⁶ Ks. Tapani 2010, s. 118.

olosuhteissa ollut hyvinkin kelvollinen aiheuttamaan henkirikoksen tunnusmerkistön mukaisen seurauksen.⁷⁷ Voi myös ajatella, että KKO tarkoitti lausumallaan asentamisen loppuunsaattamisen esteettömyydestä sitä, ettei rikossuunnitelmassa ollut muutakaan perustavanlaatuaista puutetta, joka tekisi yrityksestä kelvottoman. Tilanteen voisi mahdollisesti ajatella olevan toinen, jos olisi esimerkiksi todettu asentamisen loppuunsaattamisen olleen vastaajalle käytännössä mahdotonta.

4.3.5 Kaulaan kohdistunut puukonisku ja horjahtaminen (KKO 2009:48)

Ratkaisussa KKO 2009:48 vastaaja oli lyönyt uhria puukolla kaulavaltimon läheisyyteen aiheuttaen hänelle jälkikäteen arvioituna vaarattoman haavan. Korkein oikeus käytännössä pohti ratkaisussaan, johtuiko lyönnin osuminen vaarattomaan kohtaan ja syvyyteen vastaajan kannalta ainoastaan satunnaisista syistä. Tuomioistuin päätyi ratkaisussaan satunnaisten syiden käsillä oloon.

Ratkaisussa ei yksiselitteisesti sanallisteta seikkoja, jotka KKO mielsi lyönnin vaarattomuuden aiheuttaneiksi satunnaisiksi syiksi. Nähdäkseni ratkaisun perusteluista voi kuitenkin päätellä, että vastaajan päihtymystila, kiihtymys ja se, että uhri työnsi häntä juuri lyöntihetkellä pois päin itsestään siten, että vastaaja horjahti taaksepäin, miellettiin tuomioistuimessa tällaisiksi tekijän kannalta ainoastaan satunnaisiksi seikoiksi.⁷⁸ Tämä vaikuttaa loogiselta, kun pidetään mielessä, että vastaaja oli myöntänyt tähänneensä lyönnin uhrin kaulaan. Luetellut seikat siis käytännössä johtivat siihen, että kyseinen lyönti sattui osumaan siten, ettei hengenvaaraa aiheutunut.⁷⁹

Korkein oikeus perusteli satunnaisten syiden -kriteerin soveltumista teon lähtökohtaisella vaarallisuudella ja vallinneilla teko-olosuhteilla. Tästä voi päätellä, että hengenvaaran aiheutuminen oli jälleen ollut uskottavaa, kun asiaa arvioitiin objektiivisesti tekijän ja teko-olosuhteiden näkökulmasta. Tässäkin tapauksessa ratkaisevaa vaikuttaa siis olleen se, että rikossuunnitelma on ollut lähtökohtaisesti vaarallinen ja teko on yritetty tehdä sinällään hengenvaarallisella välineellä, mutta tapauksen olosuhteissa konkreettinen hengenvaara on vain sattunut jäämään syntymättä. Tapani nimenomaisesti toteaa tapauksesta, että vaarattomuus ei johtunut tekovälineen laadusta, vaan sen käyttäjästä.⁸⁰ Lisäksi hän pitää todennäköisenä, että KKO linjasi perusteluissaan

---

⁷⁷ Ks. Tapani 2010, s. 118.

⁷⁸ Ks. Tapani 2010, s. 235.

⁷⁹ Näillä seikoilla oli ainakin olennainen vaikutus siihen, mihin lyönti osui. Tarkoituksena ei ole ottaa kantaa tahallisuusarviointiin tai siihen, mihin kohtaan kaulassa vastaaja yritti osua.

⁸⁰ Tapani 2010, s. 65 ja s. 118–119.

päihtymystilan olevan ainoastaan satunnainen syy, mikäli vaara jää aiheutumatta tekijän käyttäessä sinällään kelvollista välinettä epätarkasti päihtymyksensä vuoksi.⁸¹

4.3.6 Yhteenveto oikeuskäytännöstä: rangaistavuuden ratkaisseet seikat

Esitellyissä ratkaisuissa vaikuttaa olleen ratkaisevaa se, oliko tekijä valinnut käyttöönsä sellaisen tekovälineen ja tekotavan, johon ei itsessään sisältynyt hengenvaarallisuuden poissulkevaa puutetta. Jos tekoväline ja -tapa ovat olleet tästä näkökulmasta lähtökohtaisesti kelvollisia, ja niiden näennäinen kelvottomuus on johtunut vain kunkin yksittäisen tapauksen olosuhteista, korkeimmassa oikeudessa on päädytty henkirikoksen yrityksen rangaistavuuteen satunnaisten syiden -konstruktion soveltumisen perusteella. Valitun tekovälineen ja -tavan vaarapotentiaali vaikuttaa siis olleen ratkaisevaa.⁸² Nähdäkseni tekovälineen rinnalle olisi mahdollista ottaa tekotavan käsite, sillä esimerkiksi HIV-tapauksissa ei ole täysin mielekäästä käyttää termiä tekoväline.⁸³ Henkirikoksen kohteen kelvollisuutta koskevaa arviointia taas ei ilmene KKO:n oikeuskäytännössä, mikä toisaalta johtunee vain siitä, ettei yritystehtojen kelvottomuus ole KKO:n käsittelemissä tapauksissa johtunut kohteen puutteista.

Voi siis sanoa, että oikeuskirjallisuudessa esiintynyt jaottelu kelvottomiin ja kelvollisiin välineisiin on ollut siinä määrin ratkaisevaa tosielämän oikeustapauksissa, että kelvollinen väline on johtanut rangaistavuuteen. Korkeimman oikeuden oikeuskäytännöstä ei sen sijaan ole löydetävissä tapauksia, joissa henkirikoksen yritys olisi katsottu kelvottomaksi sen vuoksi, että rikosentekoväline olisi itsessään ollut kelvoton tunnusmerkistön mukaisen seurauksen aiheuttamiseen.

Käsitellyissä tapauksissa näyttää useimmiten olleen kyse siitä, että yrityksen täyttymisen edellyttämä vaara on jäänyt syntymättä, koska toimivaa välinettä on käytetty kelvottomasti. Tällaisissa tilanteissa kyseessä on voitu katsoa olleen tekijän näkökulmasta satunnainen syy, sillä satunnaisten syiden -kriteerin ulkopuolelle ei voi rajata tilanteita, joissa tekijä on huolimattomuuttaan tai taitamattomuuttaan epäonnistunut sinänsä toimintakuntoisen ja riittävän tehokkaan välineen käytössä.⁸⁴ Tämä on ymmärrettävää ottaen huomioon, että tahalliset henkirikokset ja niiden yritykset tehdään usein vahvasti alkoholin vaikutuksen alaisina, jolloin

---

⁸¹ Tapani 2010, s. 118–119.

⁸² Ks. Tapani 2010, s. 128.

⁸³ Tosin nykyään HIV-tapauksia ei enää nähdä henkirikoksen yrityksinä.

⁸⁴ Ks. Tapani 2010, s. 119.

tekijän kyky käyttää rikosentekovälinettä voi herpaantua.⁸⁵ Kelvollisen välineen kelvottoman käytön voi siis lähtökohtaisesti nähdä olevan henkirikoksissa rangaistavaa. Toisaalta on muistettava, että kelvollisen välineenkään käyttö ei saa ehkä olla liian kelvotonta, sillä voi väittää, että sekin voitaisiin katsoa rikossuunnitelman perustavanlaatuiseksi puutteeksi, eikä satunnaiseksi syyksi.⁸⁶

Oikeustapauksista ei lähtökohtaisesti ole suoraan nähtävissä, onko KKO ratkaissut satunnaisten syiden käsillä olon aiemmin esiteltyjä hallituksen esityksen ja oikeuskirjallisuuden apusääntöjä vastaavilla logiikoilla.⁸⁷ Helpoiten ratkaisuista on pääteltävissä, että tilanteita on arvioitu objektiivisesti tekijän kannalta ennakolta, ja mahdollisesti pohdittu edellä kuvatulla tavalla sitä, oliko rikossuunnitelmassa perustavanlaatuinen puute. Tämä ei yllätä, onhan tekijän kannalta ennakolta tehtävä objektiivinen arvio nähdäkseni ajateltavissa jonkinlaiseksi kattavaksi pääsäännöksi satunnaisten syiden käsillä olon ratkaisemisessa. Tekijän toimintavaihtoehtojen tarkasteleminen on lain esitöiden mukaan osa tätä normaalia arviota tekijän kannalta⁸⁸, mutta KKO ei vaikuta tapauksissa suoranaisesti pohtineen vastaajien toimintavaihtoehtoja.⁸⁹

Nähdäkseni toimintavaihtoehtoapusääntö ei olekaan täysin luonnollisesti sovellettavissa muihin kuin HIV-tapaukseen (KKO 1999:102), sillä yritystekojen vaarattomuuden aiheuttaneet seikat eivät oikeastaan ole johtuneet tekijöiden tekemistä tietoisista valinnoista, vaan pikemminkin huolimattomasta toiminnasta ja vahingoista. Pistoolitapauksessa (KKO 1993:103) varmistin oli jäänyt epähuomiossa päälle, pommitapauksessa (KKO 2003:53) pommi räjähti, kun johdot pääsivät vahingossa koskettamaan toisiaan ja puukkotapauksessa (KKO 2009:48) veitsi osui tiettyyn kohtaan, kun vastaajan tasapaino petti. Luvussa 3.2 käsitellyn asehypoteesin kaltaisia tilanteita ei siis ole esiintynyt käsittelemässäni tosielämän oikeuskäytännössä.

Esimerkiksi pommitapauksessa tilannetta voisi helpommin ajatella toimintavaihtoehtojen kannalta, jos ennen aikainen räjähdys olisi johtunut jostain tekijän tekemästä tietoisesta asennusprosessin sisäisestä valinnasta, joka osoittautui vääräksi. Toisaalta voi argumentoida, että tekijällä olisi joka tapauksessa ollut käytettävissään vaihtoehto asentaa pommi huolellisesti ja siten onnistua teossa.

---

⁸⁵ Keskeiset rikokset / Matikkala 2023, s. 193.

⁸⁶ Ks. Tapani 2010, s. 119. Tapanin humalaisen puukottajan -hypoteesi voi havainnollistaa asiaa.

⁸⁷ On selvää, ettei KKO:n olisikaan ollut mahdollista tukeutua nimenomaisesti hallituksen esityksen apusääntöihin, sillä vain KKO 2009:48 on annettu rikoslain uudistuksen voimaantulon jälkeen.

⁸⁸ HE 44/2002 vp, s. 137.

⁸⁹ Huom. Toimintavaihtoehtoihin liittyvän kriteerin ei ole katsottu saaneen vastakaikua myöskään Ruotsin korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä. Ks. Tapani 2010, s. 118 ja asiasta tarkemmin SOU 1996:185, s. 229. Täytyy kuitenkin muistaa aiemmin kerrottu liittyen rikoslain uudistuksen, ja siten myös hallituksen esityksen apusääntöjen voimaantulon ajankohtaan.

Hänen ei voi kuitenkaan nähdäkseni väittää mieltäneen tällaisia toimintavaihtoehtoja tekotilanteessa.⁹⁰

Henkirikoksen yrityksen rangaistavuutta voi tapauksissa puoltaa myös se, että tapahtumien ketju olisi ollut helposti jälkikäteen modifioitavissa sellaiseksi, että rikos olisi voinut täytyä.⁹¹

Korkeimman oikeuden perusteluissa ei kuitenkaan ole nähtävissä nimenomaisia viitteitä tällaisesta ajatuskulusta. Modifioitavuutta koskeva apusääntö vaikuttaa kuitenkin soveltuvan kaikkiin ratkaisuihin, jos ajatellaan niiden lopputuloksia. Tämä voi johtua apusäännön yleispiirteisyydestä.

4.4 Yritysoffin vaarakäsitteen muuntuminen abstraktiksi vaaraksi

Edellä olen nostanut esille KKO:n ratkaisuja, joissa uhreille ei ole aiheutunut konkreettista vaaraa, mutta joissa tuomioistuimien on tästä huolimatta päätyttyä tuomitsemaan tekijät rangaistukseen todeten, että vaaran syntymättä jääminen on johtunut satunnaisista syistä. Yhdessäkin tapauksessa, jossa rangaistava yritys on täyttynyt, ei ole jälkikäteen arvioituna syntynyt edes ontologisesti mahdollista vaaraa, mutta KKO:n perusteluista on nähtävissä, että tekovälineiden ja niiden käyttämisen lähtökohtainen vaarallisuus on riittänyt tekijän tuomitsemiseen. Käsittelyyn otetuista ratkaisuista tämä näkyy kaikista selkeimmin tuoreimmassa, eli ratkaisussa KKO 2009:48, jossa korkein oikeus perustelee satunnaisten syiden käsillä oloa vallinneiden teko-olosuhteiden lisäksi suoraan teon lähtökohtaisella vaarallisuudella.

Lisäksi olen esitellyt muun muassa kuolleen miehen -tyyppitapauksen, jonka oikeuskirjallisuus näyttää laajasti sijoittaneen rangaistavien yritystekojen kategoriaan, konkreettisen vaaran puuttumisesta huolimatta. Myös muissa esille tuoduissa kohteiden ja tekovälineiden puutteellisuuden esimerkkitalanteissa on pyritty näyttämään, että yritykset voivat tulla rangaistaviksi jo teon lähtökohtaisen vaarallisuuden vuoksi.

Muun muassa Tapani on esittänyt huolensa rikoksen yrityksen rangaistavuudelle asetettavan vaarakriteerin siirtymisestä lähelle abstraktistyyppistä vaarantamista konkreettisen vaaran syntymisen edellyttämisen sijaan. Tapanin huoli kohdistuu erityisesti oikeuskäytännössä valittuun linjaan, jossa rangaistavuuden ala on mahdollisesti jo vähitellen laajentunut vaarakäsitteen ja

---

⁹⁰ Hallituksen esityksen sanamuotohan koskee nimenomaan tekijän ajattelemia toimintavaihtoehtoja. Ks. HE 44/2002 vp, s. 137.

⁹¹ HIV-tapauksessa sen sijaan yritysteon rankaisemattomuutta mahdollisesti puoltaa se, ettei modifioitavuuden vaatimus vaikuta täyttyvän.

satunnaisten syiden -konstruktion laajan tulkinnan vuoksi.⁹² Teon modifioitavuuden⁹³ ja toimintavaihtojen miettiminen voivat jo itsessään siirtää vaarallisuuden arvioinnin pois siitä, mitä on tapahtunut, siihen, mitä olisi voinut tapahtua. Satunnaisten syiden -kriteerin laaja tulkitseminen suuntaa arvioinnin siitä, minkä (konkreettisen) vaaran teko aiheutti, siihen kuinka vaarallinen teko olisi potentiaalisesti eri olosuhteissa voinut olla. Samalla rankaisemattoman kelvottoman yrityksen soveltamisala muovautuu ja kaventuu.⁹⁴

Tähän huoleen on helppoa yhtyä, sillä muutos on nähtävissä sekä oikeuskirjallisuuden teorioissa että KKO:n ratkaisujen perusteluissa. Ratkaisevana seikkana ei vaikuta kummassakaan olevan konkreettinen jälkikäteen arvioitava vaara, tai edes sen ontologinen mahdollisuus, vaan tekijän menettelyn vaarapotentiaali.⁹⁵ Jos tekijän menettely nähdään tarpeeksi vaarallisena ja vakavasti otettavana, jälkikäteisellä konkreettisen vaaran arviolla ei vaikuta olevan ratkaisevaa vaikutusta rangaistavuuteen.

---

⁹² Tapani 2010, s. 128 ja s. 132.

⁹³ Tapani 2010, s. 128–129.

⁹⁴ Tapani 2010, s. 128–129.

⁹⁵ Ks. Tapani 2010, s. 128–129. Vrt. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 475 patruunahypoteesi.

5 Johtopäätökset

Lain esitöiden, oikeuskirjallisuuden ja ratkaisukäytännön analysoinnin pohjalta on todettavissa, että kelvottoman yrityksen ja satunnaisten syiden -kriteerin välillä vallitsee tiivis ja vuorovaikutteinen suhde, kun ratkaistaan henkirikoksen yrityksen rangaistavuutta. Jos yritysteko sijoittuu niiden väliseen rajapintaan, on tehtävä arviointia molempien kannalta. Ensiksi tulee arvioida, onko kyseinen henkirikoksen yritys edes näennäisesti kelvoton. Jos jälkikäteisarviossa todetaan, ettei konkreettista hengenvaaraa ole aiheutunut⁹⁶, seuraavaksi on ratkaistava, muuttuuko yritys kuitenkin rangaistavaksi satunnaisten syiden -konstruktion soveltamisen vuoksi.

Satunnaisten syiden -kriteerillä on siis merkittävä vaikutus kelvottoman yrityksen -konstruktion soveltamisalaan. Toisaalta satunnaisten syiden -kriteerin voi mieltää sisältyvän kelvottoman yrityksen -konstruktion, jos ajatellaan konstruktion kattavan myös näennäisesti kelvottomat ja siten rangaistavat yritykset. Asian voi muotoilla niin, että nimenomaan satunnaisten syiden käsillä olo saattaa tehdä kelvottomasta henkirikoksen yrityksestä vain näennäisesti kelvottoman.

On kuitenkin mahdotonta määrittää yleispätevää kriteeristöä sen ratkaisemiseksi, milloin kyseessä on rangaistava näennäisesti kelvoton henkirikoksen yritys satunnaisten syiden käsillä olon vuoksi ja milloin taas rankaisematon kelvoton henkirikoksen yritys, sillä hyvin monenlaiset seikat on tulkittu satunnaisiksi syiksi. Tutkielman pohjalta voidaan kuitenkin todeta, että lain esitöiden apusäännöt ja oikeustieteen hypoteesit voivat auttaa osoittamaan, mitkä seikat ovat henkirikoskontekstissa satunnaisia ja mitkä taas eivät, sillä laki itsessään ei tarjoa paljoa apua lainsoveltajalle. Apusäännöt ovat pääosin yhteensopivia oikeustieteen kantojen ja ratkaisukäytännön kanssa, mutta ne ovat melko yleispiirteisiä. Tuomioistuimella onkin laaja harkintavalta satunnaisten syiden -konstruktion tulkinnan suhteen. Henkirikoksen yrityksen rankaisematta jäävä kelvottomuus vaikuttaa vaativan nykyisessä oikeustilassa painavat perustelut, mutta rankaisemattomalla kelvottomuudella kuitenkin yhä on, ja pitääkin olla, oma soveltamisalansa.

Satunnaisten syiden -kriteerin soveltaminen voi tehdä henkirikoksen yrityksestä rangaistavan, vaikka teon kohteessa tai tekovälineessä⁹⁷ oleva puute sinänsä viittaisi rankaisemattomaan kelvottomaan yritykseen. Korkeimman oikeuden oikeuskäytännön perusteella välineen kelvollisuus itsessään on vaikuttanut ratkaisevan rangaistavuuden, vaikka välinettä olisi käytetty tavalla, joka ei

---

⁹⁶ Tällöin yritysteko on siis ainakin näennäisesti kelvoton.

⁹⁷ Joissain tapauksissa on havainnollisempaa puhua tekotavan puutteesta. Oikeuskäytännössähän yrityksen näennäinen kelvottomuus johtui säännönmukaisesti välineen käytön puutteellisuudesta.

ole aiheuttanut varteenotettavaa hengenvaaraa. Jos henkirikoksen yrityksen näennäinen kelvottomuus on johtunut kohteen puutteesta, aikaperspektiivi voi ratkaista rangaistavuuden antamalla perusteen soveltaa satunnaisten syiden -kriteeriä. Satunnaisten syiden -kriteerille annetaan ainakin oikeuskirjallisuudessa merkitystä jopa silloin, kun henkirikoksen kohde oli jo menehtynyt. Kohteen puutteellisuuden aiheuttamasta kelvottomuudesta ei kuitenkaan ole kotimaista korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntöä henkirikosten osalta. Henkirikoksen kelvottomassa yrityksessä kyse onkin oikeuskäytännön perusteella useammin tekovälineen, kuin kohteen puutteellisuudesta, sillä kohde harvoin itsessään on sen kaltainen, ettei henkirikosta voisi toteuttaa. Käytännönläheisyyden uupumisesta huolimatta oikeuskirjallisuudessa käytetty hypoteettinen esimerkki kuolleen miehen surmaamisesta soveltuu kuitenkin valaisemaan satunnaisten syiden -kriteerin sekä aikaperspektiivin mahdollisuuksia myös henkirikosten yritysten suhteen.

Oikeuskäytännössä ratkaisevinta satunnaisten syiden käsillä olon suhteen vaikuttaakin siis käytännössä olevan teon vaarapotentiaali, eikä niinkään sen arviointi, mikä on sananmukaisesti satunnaista ja mikä taas ei. Jos tekijä on valinnut käyttöönsä itsessään kelvollisen tekovälineen tai -tavan, jolla hän realistisesti arvioituna kykenisi tilanteessa aiheuttamaan varteenotettavan kuolemanvaaran, yrityksen näennäisen kelvottomuuden aiheuttaneet seikat on mielletty ainoastaan satunnaisiksi syiksi, ja yrityksestä on rangaistu. Käytännössä kelvollisen välineen kelvoton käyttö vaikuttaa olevan rangaistavaa.

Voikin väittää, että satunnaisten syiden -konstruktiolle annettu tulkintasisältö tekee jo abstraktia vaaraa aiheuttavista yritysteoista rangaistavia; ainakaan henkirikoksen yritysteon aiheuttama konkreettinen hengenvaara ei ole ratkaissut rangaistavuutta. Satunnaisten syiden -konstruktiota olisikin hyvä tutkia tarkemmin abstraktisten vaarantamisrikosten näkökulmasta, sillä abstraktisen vaarantamisen käsitteen syvällisempi analysointi täytyi käytännön syiden vuoksi rajata tämän tutkielman ulkopuolelle. Tämän tutkielman pohjalta olisi myös hyödyllistä syventyä tarkemmin tahallisuusopillisiin kysymyksiin, jotka liittyvät kelvottomaan yritykseen ja satunnaisten syiden -konstruktion.